

SZCZEPAN T. PRAŚKIEWICZ OCD
KARMELITAŃSKI INSTYTUT DUCHOWOŚCI, KRAKÓW

KULT ŚW. JÓZEFA W ZAKONIE I KLASZTORZE KARMELITAŃSKIM W WADOWICACH

WPROWADZENIE

Konstytucje Zakonu Karmelitów Bosych, tj. normatywny tekst zawierający wytyczne, jakimi powinni kierować się zakonnicy, nakazuje im oddawać szczególną cześć św. Józefowi, za przykładem św. Teresy od Jezusa, reformatorki tegoż Zakonu¹. W niniejszym studium pragnę syntetycznie przedstawić kult św. Józefa w zakonie karmelitańskim od zarania dziejów Karmelu (tj. od przełomu XII i XIII w.) do czasów współczesnych. Jednym z przejawów tego kultu jest patronat św. Józefa, jakim objęty został wadowicki klasztor. Autorem pomysłu był św. Rafał Kalinowski – założyciel klasztoru wadowickiego, który w 2004 r. został podniesiony do rangi sanktuarium św. Józefa w archidiecezji krakowskiej. W artykule przywołam też wątki świętojózefowe związane nie tylko z początkami wadowickiego klasztoru karmelitańskiego. Postaram się bowiem wykazać ich ustawiczną obecność w oddziaływaniu klasztoru na życie mieszkańców ziemi wadowickiej. Zaznaczam, że w mojej refleksji będą bazował na studiach, które w przedmiotowej sprawie opublikowali znani józefolodzy Zakonu: Włoch – Emanuel Boaga OCarm.², Hiszpan – Roman Llamas OCD³ i nasz rodak – Benignus J. Wanat OCD⁴. Skorzystam też ze studiów Włodzimierza Tochmańskiego OCD⁵ i – zwłaszcza w odniesieniu do klasztoru wadowickiego (choć nie tylko) –

¹ *Reguła, Konstytucje i Przepisy wykonawcze Zakonu Braci Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel*, Kraków 1997, nr 52, s. 61.

² E. Boaga, *Giuseppe, santo e sposo della B.V.M.*, w: *Dizionario Carmelitano*, red. E. Boaga, L. Borriello, Roma 2008, s. 443-446.

³ R. Llamas, *Święty Józef w charyzmacie terezańskim*, Kraków 2004.

⁴ B. J. Wanat, *Święty Józef Protektorem Zakonu Karmelitańskiego*, Kraków 2001.

⁵ W. Tochmański, *Św. Józef w Karmelu, wczoraj i dziś*, Kraków 2009.

niedawno zmarłego i znanego czytelnikom *Wadovian* Czesława Gila OCD⁶, a nadto z innych publikacji, które będą wymieniane w odsyłaczach.

1. WYMOWNA LEGENDA I JEJ INTERPRETACJA

Na samym początku pragnę przywołać jedną z pierwszych legend karmelitańskich. Opowiada ona o odwiedzinach Józefa i Maryi z Nazaretu z Dzieciątkiem Jezus u eremitów karmelitańskich na górze Karmel⁷. Kto miał okazję nawiedzić bazylikę „Stella Maris” na wspomnianej górze w Hajfie, nie mógł zostać nieuręczony jednym z fresków namalowanych na suficie jej kopuły. Autorem fresku jest karmelitański malarz Luigi Poggi, rodem z Malty. Dzieło, wykonane w latach 1926-1928, ukazuje właśnie te odwiedziny. Maryja z Józefem, trzymając za ręce małego Jezusa, opuszczają karmelitańską wspólnotę. Odprowadza ich dwóch pustelników odzianych w habity karmelitańskie. W swych rękach niosą prowiant na dalszą drogę odchodzących gości. W głębi, u wejścia do grotty, widać grupę pozostałych, wyraźnie poruszonych pustelników. W rękach trzymają zwoje ksiąg Starego Testamentu, co pozwala ustalić przyczynę ich poruszenia: na własne oczy widzą wypełnienie się starotestamentowych proroctw; widzą Mesjasza, którego przyście zwiastowali prorocy⁸.

Fresk przedstawiający św. Rodzinę z Nazaretu odwiedzającą pustelników karmelitańskich na górze Karmel (mal. Luigi Poggi, bazylika „Stella Maris” w Hajfie).

Fresk – jak zauważa słusznie jeden z autorów – nie nawiązuje do historycznego wydarzenia. Od czasów, gdy Święta Rodzina żyła w Nazarecie (niewykluczone, że mogła, chociażby w drodze do

⁶ Cz. Gil, *Z dziejów kultu św. Józefa Prowincji Polskiej Karmelitów Bosych*, w: *Józef z Nazaretu*, t. 2, Kraków 1980, s. 229-266; idem, *Święty Józef, Patron wadowickiej Górk*, Kraków 2004.

⁷ Zob. Sz. T. Prażkiewicz, *Świętojózefowa legenda karmelitańska*, *Carolus*, 2014, nr 11 (647), s. 12-13.

⁸ Zob. *Karmel w Ziemi Świętej wczoraj i dziś*, praca zbiorowa pod red. o. Silvano Giordano, Kraków 2001, s. 39, 123, 132.

Jerozolimy, zatrzymać się na Karmelu), do przełomu XII i XIII wieku, kiedy pojawiają się tam pierwsi karmelici stanowiący historyczny początek Zakonu, przeminie wiele pokoleń. Fresk jest jednak artystyczną interpretacją legendy powstałej na szczerym przekonaniu pierwszych karmelitów. W przeciwieństwie do innych zakonów karmelici nie mają bowiem swojego założyciela. Dlatego w dobrej wierze stworzyli legendę, że wywodzą się w prostej linii od proroka Eliasza i jego uczniów, którzy mieli trwać na górze Karmel od czasów proroka w sposób nieprzerwany, i że w okresie dzieciństwa Mesjasza byli świadkami odwiedzin Jezusa z Matką i przybranym Ojcem⁹.

Legenda pragnie podkreślić, że spotkanie pustelników ze świętą rodziną ma wyjątkowy charakter. To nie jakaś przypadkowa, uczyniona mimochodem wizyta, która nie rodzi żadnych głębszych, duchowych czy psychologicznych więzi. Spotkanie rodziny pustelników z rodziną nazaretańską ma – podkreśla ten sam autor – charakter głęboko ludzki, intymny, rodzinny właśnie, niezmiernie ubogacający i rodzący duchowe pokrewieństwo. W takiej atmosferze i we wzniosłym nastroju karmelici chcą spotykać się zawsze z Jezusem, Jego Matką i św. Józefem. Pustelnicy obdarowują gości ciepłym przywitaniem, rodzinną atmosferą i troszczą się, by nie zabrakło im pożywienia. Sami jednak otrzymują dar o wiele cenniejszy: mogą poznać Jezusa, zanim publicznie ukaże się On ludowi i powie o swym posłannictwie¹⁰.

Legenda mówi, że w dziejach Karmelu (właściwie od ich zarania) ważną postacią, obok Jezusa i Maryi, jest św. Józef, troskliwy obrońca Chrystusa i oblubieniec Najświętszej Dziewicy. Karmelici widzą w nim, jak napisze w 1479 r. Arnold Bostiusz, *męża dziewiczego i nienaruszonego, zastępcę odwiecznego Boga, żywiciela i najtroskliwszego ekonomia i mniemanego ojca Jezusa, umiłowanego oblubieńca Maryi*¹¹. Wszystko to zaś *od niepamiętnych czasów, czyli od początków istnienia Zakonu*¹².

2. ZE WSCHODU NA ZACHÓD

Pobyt karmelitów na górze Karmel został jednak drastycznie przerwany inwazją Saracenów. W drugiej połowie XIII w. karmelici byli zmuszeni do wyemigrowania do Europy, gdzie przywieźli ze sobą także kult św. Józefa. Podkreślają to znawcy zagadnienia, jak chociażby Daniel Papebrock z Towarzystwa Bollandystów. *Któż*

⁹ J. Zieliński, *Maryja w najstarszych legendach Karmelu*, Kraków 1999, s. 6-7.

¹⁰ *Ibidem*, s.7.

¹¹ Cyt. za: B. J. Wanat, *Święty Józef Protektorem...*, *op. cit.*, s. 15-16.

¹² *Ibidem*, s. 15.

bardziej – pyta Papebrock – mógł przyczynić się do czci św. Józefa na Zachodzie, jeśli nie ci, którzy już w Palestynie oddawali mu cześć?¹³. Przekonanie to potwierdził Prosper Lambertini, późniejszy papież Benedykt XIV, twierdząc, że według zgodnego zdania uczonych Zakon Karmelitański przyniósł ze Wschodu na Zachód chwalebny obyczaj oddawania czci św. Józefowi jak najuroczystszyemu nabożeństwu¹⁴. Nabożeństwo to potwierdzają skądinąd najstarsze karmelitańskie księgi liturgiczne i inne świadectwa, jak chociażby to z 1360 r., mówiące, że wspomnienie św. Józefa celebrowano w Karmelu od niepamiętnych czasów¹⁵. W brewiarzu karmelitańskim wydanym w Brukseli w 1480 r. św. Józef posiadał całe własne oficjum z hymnami, antyfonami i czytaniem¹⁶. Kult św. Józefa wyrażał się następnie w fakcie, że we wszystkich klasztorach karmelitańskich znajdował się ołtarz z jego obrazem lub figurą¹⁷. O kulcie świadczy nadto bogata karmelitańska ikonografia, która przedstawia św. Józefa w kompozycjach inspirowanych się przekazem Nowego Testamentu, tj.: w scenierii Bożego Narodzenia, przy pokłonie pasterzy, przy pokłonie mędrców ze Wschodu, w związku z ofiarowaniem Jezusa w świątyni, podczas ucieczki do Egiptu i w scenie odnalezienia Jezusa w Jerozolimie. Ikonografia ta przedstawia nadto zaślubiny Józefa z Maryją i warsztat cieśli z Nazaretu, wspomaganego w pracy przez Syna Bożego. Nie można nie zauważyć, że wspomnianą ikonografię omawia obszernie (mając też na uwadze pracownię iluminatorską i *scriptorium* krakowskiego klasztoru karmelitańskiego „na Piasku”) znany historyk sztuki Benignus Wanat¹⁸. Jego uwadze nie mógł umknąć fakt, że właśnie w karmelitańskim klasztorze „na Piasku” powstał w 1644 r. graduał ozdobiony licznymi miniaturami, z których dwie przedstawiają św. Józefa¹⁹.

3. W KARMELU TEREZJAŃSKIM

Nabożeństwo do św. Józefa w rodzinie Karmelu pogłębiła i ożywiła św. Teresa od Jezusa (1515-1582), reformatorka Zakonu i doktor Kościoła. Co więcej, dzisiaj, po dogłębnym studiach na ten temat, nikt nie kwestionuje stwierdzenia, że za przyczyną

¹³ D. Papebrock, *De s. Josepho Sponso Deiparae Virginis*, w: *Acta Sanctorum: Martii*, Parisii et Romae 1865, s. 8.

¹⁴ *De Servorum Dei*, Prati 1832, Lib. IV, p. II, cap. 20, n. 17.

¹⁵ B. J. Wanat, *Święty Józef Protektorem...*, *op. cit.*, s. 17.

¹⁶ Daniel a Virgine Maria, *Speculum carmelitanum*, t. II, Antverpiae 1680, s. 305-308.

¹⁷ B. J. Wanat, *Święty Józef Protektorem...*, *op. cit.*, s. 17.

¹⁸ *Ibidem*, s. 17-21.

¹⁹ *Graduał Karmelitański z 1644 roku o. Stanisława ze Solca*, oprac. T. Chrzanowski i T. Maciejewski, Warszawa 1976, il. 39, 40.

św. Teresy kult św. Józefa rozpowszechnił się w całym Kościele. Zresztą już w XIX w. Abbé Lucot napisał, że papieże znaleźli w św. Teresie od Jezusa potężnego pomocnika w szerzeniu kultu św. Józefa, gdyż uczyniła ona w tym celu tysiąc razy więcej sama i poprzez zakonników swojej reformy czy zakonnice swojego Karmelu aniżeli słynny promotor tego kultu, jakim był Jean Gerson²⁰. Podobnie stwierdził podczas 38 Sympozjum Józefologicznego w Kaliszu w 2007 r. ceniony znawca problematyki, ks. André Doze²¹. Mówi też o tym, jako o czymś ewidentnym, literatura przedmiotu²².

Św. Teresa doświadczyła szczególnej opieki św. Józefa i jemu powierzyła całe swe życie i dzieło reformy Zakonu. Zażyłość świętej z oblubieńcem Bogurodzicy rozpoczęła się u zarania życia zakonnego, kiedy za pośrednictwem św. Józefa odzyskała zdrowie, co sama opisuje: *On w swej łaskawości to sprawił, że podniosłam się z łóża boleści i znowu chodzić mogłam*²³.

Po tym uzdrowieniu miłość Teresy i zaufanie do św. Józefa wzrosły jeszcze bardziej i wierna czcicielka nigdy się nie zawiódła na jego opiece. Doświadczyła też nadprzyrodzonych wizji opiekuna Dzieciątka Jezus²⁴ i starając się mu odwdziżyć za doznawaną dobroć, obchodziła z największą uroczystością jego święta, nazywając go swoim *Panem, Opiekunem, Patronem, Orędownikiem*²⁵. Podczas jednej z wizji przyjęła zobowiązanie do rychłego założenia reformowanego klasztoru pod wezwaniem św. Józefa, by strzegł on mniszki u jednych drzwi, a Najświętsza Panna u drugich; pośrodku zaś by zamieszkiwał Chrystus²⁶.

Zobowiązanie to zostało spełnione i patronatem św. Józefa objęła Teresa nie tylko pierwszy klasztor reformy w Avila, ale i dziesięć innych z siedemnastu, które założyła. Na wszystkie fundacje wozila ze sobą figurę św. Józefa i kształtowała w nich szczególny kult cieśli z Nazaretu, zobowiązując swoje duchowe córki, by żywiły *nabożeństwo do św. Józefa, bo on wiele może*²⁷. Przekonywała do tego własnym świadectwem: *Nie pamiętam, bym kiedykolwiek aż do tej chwili prosiła go [św. Józefa] o jaką rzecz, której by mi nie wyświadczył*²⁸.

²⁰ Zob. W. Tochmański, *Św. Józef w Karmelu ...*, op. cit., s. 8.

²¹ *Ibidem*, s. 5, przypis 9.

²² Zob.: B. M. de la Cruz, *El Josefismo de Santa Teresa, Estudios Josefinos*, 1964, nr 18, s. 93-106; L. Strada, *Patron doskonały*, Kraków 1976, s. 221-225; T. Alvarez, *Josè, San*, w: *Diccionario de Santa Teresa de Jesús*, Burgos 2000, s. 859-871; G. della Croce, *San Giuseppe „mio grande protettore”*. *Contributi per una riscoperta*, Monza-Milano 2004.

²³ *Księga życia*, 6, 8.

²⁴ *Ibidem*, 33,14.

²⁵ *Ibidem*, 6,6-7.

²⁶ *Ibidem*, 32,11.

²⁷ *Sprawozdania duchowe*, 38.

²⁸ *Księga życia*, 6,6.

Za mniszkami, podejmując nauczanie św. Teresy, poszli również karmelicy, którzy przyjęli reformę terecjańską. Już w 1581 r., tj. na rok przed śmiercią św. Teresy, ogłosili św. Józefa patronem i fundatorem nowej gałęzi Zakonu, zobowiązując się do uroczystego celebrowania jego świąt²⁹. Nabożeństwo świętojózefowe pierwszego pokolenia karmelitów bosych opisał o. Hieronim Gracián, współpracownik św. Teresy w dziele reformy Karmelu³⁰. Nadto w rytuale karmelitów bosych, wydanym w Madrycie w 1591 r., znajdujemy modlitwy przewidziane na procesję w uroczystość św. Józefa *nostrae Congregationis Patroni ac Protectoris*³¹.

4. W POLSCE I W WADOWICACH

4.1. W POLSCE PRZEDROZBIOROWEJ

Oczywiście, kult św. Józefa karmelici bosci przeszczepili także na polski grunt, kiedy w 1605 r. przybyli do naszego kraju i osiedlili się w królewskim Krakowie. Przywołany już wcześniej, niedawno zmarły o. Czesław Gil stwierdza wprost, że przed przybyciem do Polski karmelitów bosych trudno mówić u nas o kulcie św. Józefa. Świadczy o tym chociażby brak kościołów pod jego wezwaniem i bardzo rzadkie nadawanie dzieciom na chrzcie imienia Józef³². Najprawdopodobniej dopiero karmelici bosci zbudowali w Krakowie (w roku 1609) pierwszą kaplicę pw. św. Józefa. Gdy zaś w 1617 r. założyli w Krakowie swój drugi klasztor, objęli go patronatem św. Michała i św. Józefa. Rok później udali się do Poznania i zbudowali w tym mieście publiczną kaplicę pw. św. Józefa, którą wkrótce zastąpił drewniany kościół (wzniesiony w latach 1620-1621), a potem murowany (zbudowany w latach 1635-1663). *Według obecnego stanu naszej wiedzy – jak pisze Cz. Gil – był to w Rzeczypospolitej pierwszy kościół pod tym tytułem*³³.

Nadto we wszystkich kościołach karmelitów bosych, które budowano w wielu polskich miastach, znajdowały się ołtarze św. Józefa z obrazami czy posągami cieśli z Nazaretu. Św. Józef był też patronem lub współpatronem wszystkich siedmiu klasztorów karmelitanek bosych utworzonych w Polsce przedrozbiorowej. Przy klasztorach, a potem także w wielu parafiach, zakonnicy zakładali bractwa św. Józefa, szercząc jego cześć

²⁹ *Documenta primigenia*, w: *Monumenta Historica Carmeli Teresiani*, t. III, Romae 1977, s. 28.

³⁰ Uczynił to w dziele pt. *Josephina*. Zob. *Biblioteca Mystica Carmelitana*, t. 16: *Obras del P. Jeronimo Gracián de la Madre de Dios*, editadas y anotadas por el P. Silverio de Santa Teresa, Burgos 1933, s. 476.

³¹ Matias del Niño Jesús, *Primer documento oficial del Patronato de san José*, w: *Estudios Josefinos*, 1964, nr 18, s. 413.

³² Cz. Gil, *Święty Józef, Patron...*, *op. cit.*, s. 8.

³³ *Ibidem*.

wśród wiernych. Polscy karmelici bosci, zgromadzeni na kapitule prowincjalnej wiosną 1628 r., nalegali na hierarchię kościelną, aby do polskiego kalendarza liturgicznego zostało wprowadzone święto św. Józefa, w myśl zarządzenia Grzegorza XV z 1621 r., którego pomimo upływu lat jeszcze nie zrealizowano. Dopiero starania karmelitów sprawiły, że święto znalazło prawo obywatelstwa w polskim kalendarzu liturgicznym.

Szczególnym ośrodkiem kultu św. Józefa był klasztor Karmelitów Bosych w Krakowie. Oddziaływanie kultu na społeczność dawnej stolicy Polski było tak wielkie, że w 1714 r. uchwałą rady miejskiej obrano św. Józefa patronem Krakowa, co 23 marca 1715 r. potwierdził Klemens XI³⁴.

Rozwój wspomnianego kultu zahamowały rozbiory Polski i kasata klasztorów karmelitańskich. W połowie XIX wieku na ziemiach polskich istniał jedyny męski klasztor Zakonu w Czernej k. Krakowa i jedyny żeński – w Krakowie na Wesołej. Stały się one zaczynem odnowy życia karmelitańskiego, w którą szczególnie wpisuje się założony przez św. Rafała Kalinowskiego klasztor pw. św. Józefa w Wadowicach, dziś sanktuarium Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny w archidiecezji krakowskiej.

4.2. W WADOWICACH

W ostatnim ćwierćwieczu XIX w. wiele zakonów, które ucierpiały z powodu kasat ich klasztorów ze strony rządów pruskich, carskich i józefińskich, podjęło skuteczną próbę odnowy, zwłaszcza w Galicji, gdzie sytuacja polityczna w porównaniu z pozostałymi zaborami była najbardziej sprzyjająca. Należą do nich także karmelici bosci. Przy pomocy zakonników z Austrii, Francji i Belgii zostało w 1880 r. odnowione życie pełnej obserwacji zakonnej we wspomnianym wyżej klasztorze w Czernej³⁵. W 1882 r. przeorem tego klasztoru został św. Rafał Kalinowski (1835-1907), wcześniej powstaniec styczniowy i katorżnik Sybiru. Do Karmelu w wieku 42 lat wstąpił w 1877 r. w Austrii. Kalinowski cieszył się wielkim szacunkiem biskupa krakowskiego Albina Dunajewskiego, swoich współbraci i licznych penitentów i stał się filarem odnowy życia karmelitańskiego w Polsce, m.in. dzięki założeniu nowego klasztoru, jako miejsca formacji zgłaszających się powołań³⁶. Klasztor ten powstał w 1892 r. w Wadowicach i jego pierwszym przełożonym został o. Rafał.

³⁴ B. J. Wanat, *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, Kraków 1981. Z okazji trzydziestnej rocznicy tego wydarzenia w krakowskim kościele Karmelitów Bosych przy ul. Rakowickiej odbyły się 11 maja 2015 r. stosowne uroczystości, którym przewodniczył ks. kard. Stanisław Dziwisz, arcybiskup krakowski (<http://karmel.pl/informacje/?p=5433#more-5433> [dostęp 28.09.2015]). Ukazała się również rocznicowa książka: B. J. Kucharski, *Święty Józef patron Krakowa 1715-2015*, Kraków 2015.

³⁵ B. J. Wanat, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce 1605-1975*, Kraków 1979, s. 71.

³⁶ Cz. Gil, *Czteryście lat karmelitów bosych w Polsce*, w: *Karmelici bosci w Polsce 1605-2005. Księga jubileuszowa*, red. Cz. Gil, Kraków 2005, s. 32.

Znamienne, że udając się na fundację tegoż klasztoru, jego założyciel, za przykładem św. Teresy od Jezusa, wioził ze sobą figurkę św. Józefa, a w ołtarzu głównym prowizorycznej kaplicy, jaką urządzono przed wybudowaniem obecnego kościoła pw. św. Józefa, umieścił obraz Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny z Dzieciątkiem, dar sióstr karmelitanek bosych z Krakowa-Wesołej, pochodzący ze skasowanego po powstaniu styczniowym klasztoru wileńskiego³⁷, co dla o. Rafała, wilnianina z urodzenia, nie było bez znaczenia. Potem obraz ten odbierał cześć w głównym ołtarzu kaplicy istniejącego przy klasztorze Niższego Seminarium – od 2005 r. kaplicy Domu Rekolekcyjnego.

Już w 1895 r. o. Rafał urządził w Wadowicach wielką, dziewięćosobową nowennę przed uroczystością św. Józefa, która od tego czasu odprawiana jest każdego roku, ciesząc się dużą frekwencją wiernych z Wadowic i okolic. Następnie, gdy w latach 1897-1899 został wybudowany nowy kościół klasztorny, w retabulum głównego ołtarza centralne miejsce zajął obraz św. Józefa w całej postaci z Dzieciątkiem na lewej ręce i z lilią w prawej, o wymiarach 1,30 na 2,75 m. Namalował go na zamówienie o. Rafała malarz Franciszek Bergman z Czech. Konsekracja kościoła odbyła się 27 sierpnia 1899 r. przez posługę ówczesnego biskupa krakowskiego, późniejszego kardynała Jana Puzyny. Homilię zaś wygłosił o. Wacław Nowakowski, kapucyn, przyjaciel św. Rafała, dla którego dzień ten był szczególnym dniem radości. Zresztą według słów samego Świętego całe dzieło budowy klasztoru i kościoła były dla niego oczywistym dowodem *opieki Józefa świętego, pod przemożną osłoną którego ten Karmel, to miejsce święte zostaje*³⁸.

Na odpusty świętojózefowe do Wadowic o. Rafał zawsze zapraszał przednich kaznodziejów, jego opiece zawierał swoich współbraci, penitentów i czę-

Św. Rafał Kalinowski, założyciel wadowickiego klasztoru karmelitów bosych (fot. Julian Mien, Kraków 1897).

³⁷ B. J. Wanat, *Zakon...*, op. cit., s. 576; zob. także s. 643.

³⁸ *Słowo wstępne o. Rafała*, w: W. Nowakowski, *Kazanie o czci św. Józefa w dzień konsekracji kościoła oo. Karmelitów Bosych pod wezwaniem św. Józefa w Wadowicach*, Kraków 1899, s. 5-6.

Przedstawiciele wadowickiego klasztoru karmelitów bosych, o. Melchior Wróbel i o. Sylwan Zieliński, wręczają Janowi Pawłowi II kopię obrazu św. Józefa podczas audiencji w dniu 10 września 2003 r. (fot. Arturo Mari).

sto powtarzał, że ufność w potężnym Ojcu i Żywicielu Jezusa, świętym naszym Ojcu Józefie, [- -] ożywiana przykładem św. Matki naszej Teresy, wznosi ducha do pobożności i daje balsam słodkiej nadziei wiernym będącym w potrzebie³⁹. Nadto swym siostrom w powołaniu, mniszkom karmelitankom bosym zwykł mawiać: *Działajcie przez modlitwy do naszego świętego Ojca Józefa*⁴⁰ lub: *Niech Matka Boża i Nasz Ojciec św. Józef radzić raczą w naszych potrzebach; ufać musimy, że nie zechcą być dłużnymi*⁴¹.

Osobiście św. Rafał Kalinowski nigdy nie zawiódł się na opiece św. Józefa. Dlatego też podjął kwereudy

mające na celu poznanie jego kultu w dawnych polskich klasztorach karmelitańskich skasowanych przez zaborców, aby na przykładzie świętojózefowej pobożności poprzednich pokoleń braci i sióstr Zakonu budować jego terażniejszość i przyszłość w ojczyźnie. Był bowiem przekonany, że zarówno siostry, jak i współbracia w Karmelu chcą być prawdziwymi, duchowymi córkami i synami św. Teresy od Jezusa, powinni być na wskroś *maryjnymi i józefowymi*⁴².

Dodajmy, że Jan Paweł II, który urodził się w Wadowicach zaledwie 13 lat po śmierci św. Rafała i wyniósł go na ołtarze, nosił jako swoje drugie imię chrzcielne właśnie imię Józef i od dziecka – co sam często wspominał – uczęszczał do karmelitańskiego kościoła na Górcze, by modlić się do swego Patrona⁴³. W 25-lecie swego pontyfikatu Ojciec Święty zechciał ofiarować mu swój papieski pierścień, a w okolicznościowej bulli napisał: *W moim rodzinnym mieście św. Józef, drugi Patron*

³⁹ R. Kalinowski, *Świętymi bądźcie. Konferencje i teksty ascetyczne*, wydał Cz. Gil, Kraków 1987, s. 113.

⁴⁰ J. Kalinowski Józef – Rafał od św. Józefa, *Listy*, wydał Cz. Gil, t. II, Kraków 1985-1986, list 1356.

⁴¹ *Ibidem*, list 1054.

⁴² Sz. T. Prażkiewicz, *Nabożeństwo św. Rafała Kalinowskiego do św. Józefa i do świętych Karmelu*, Kraków 2007, s. 7.

⁴³ *Karmelitów bosych znam od dziecka. Karmel – jego święci, życie, charyzmat, zadania i cele w wypowiedziach Ojca Świętego Jana Pawła II*, oprac. Sz. T. Prażkiewicz, Łódź-Rzym 1988, s. 127-129; Jan Paweł II, *List z okazji 400. rocznicy przybycia karmelitów bosych do Polski*, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 2005, nr 2 (270), s. 55.

mojego Chrztu, rozlaczca swą opiekę nad Ludem Bożym z kościoła Karmelitów Bosych na Górcie. Wdzięczny przybranemu Ojcu Jezusa Chrystusa za jego opiekę, ofiaruję mój pierścień papieski dla przyozdobienia obrazu Żywiciela Syna Bożego w wadowickim kościele karmelitańskim. [- -] A Karmelici Bosi, wierni stróże wadowickiego kościoła, przyjmując moją wdzięczność za to wszystko, co od najmłodszych lat otrzymałem od karmelitańskiej szkoły duchowości, niechaj za przykładem swej św. Matki Teresy od Jezusa kontemplują w św. Józefie doskonały wzór zażyłości z Jezusem i z Maryją, Patrona modlitwy wewnętrznej i niestrudzonej służby braciom⁴⁴.

Często cytowany już o. Czesław Gil wydając w 1999 r. monografię o wadowickim klasztorze karmelitańskim i opisując m.in. jego działalność duszpasterską, tj. duszpasterstwo ogólne, istnienie świeckiego zakonu karmelitańskiego (czyli dawniejsze duszpasterstwo tercjarские), promocję nabożeństwa do Matki Bożej Szkaplerznej i do Dzieciątka Jezus, podkreślił, że *niewątpliwie najgłębiej zrósł się z kościołem na wadowickiej Górcie [- -] kult św. Józefa*⁴⁵.

Najważniejszym przejawem tego kultu jest wspomniana już wielka nowenna. Trwa ona rokrocznie przez dziewięć śród przed uroczystością odpustową św. Józefa, tj. przed 19 marca. Kult ten ubogaca Msza Święta wotywna o św. Józefie celebrowana we wszystkie środy całego roku wraz z wieczornym nabożeństwem ku jego czci, podczas którego odczytywane są podziękowania i prośby składane przez wiernych. W czasie wielkiej nowenny przybywają na wadowicką Górkę proboszczowie okolicznych parafii ze swymi wiernymi. Wadowiccy karmelici bosci szerzą nadto kult św. Józefa przez słowo drukowane⁴⁶, rozprowadzają modlitewniki ku czci swego Patrona⁴⁷, jego pocztówki i obrazki. W 2003 r., z okazji srebrnego jubileuszu pontyfikatu

Przyozdobiony pierścieniem Jana Pawła II łaskami słynący obraz św. Józefa, czczony u karmelitów bosych w Wadowicach (fot. Szczepan T. Prąskiewicz).

⁴⁴ Bulla Jana Pawła II, w: Cz. Gil, *Święty Józef, Patron...*, op. cit., s. 45.

⁴⁵ Cz. Gil, *Klasztor karmelitów bosych w Wadowicach*, Kraków 1999, s. 26.

⁴⁶ Np. zbiór kazań o św. Józefie opublikowany w książce pt. *Do końca pozostał wierny wezwaniu Bożemu*, Kraków 2005.

⁴⁷ Jak chociażby: *Idźcie do Józefa. Modlitewnik*, oprac. B. J. Wanat, Kraków 1982.

Pierścień papieski św. Jana Pawła II na dłoni św. Józefa – fragment wadowickiego obrazu (fot. Szczepan T. Praśkiewicz).

Jana Pawła II, zakonnicy przygotowali Ojcu Świętemu wymowny podarunek – kopię łaskami słynącego w ich kościele obrazu św. Józefa, którą namalowała artystka Danuta Stryszewska, a nadto ozdobnie oprawioną księgę z życzeniami jubileuszowymi i zobowiązaniami modlitewnymi przed wizerunkiem drugiego patrona chrztu Jego Świątobliwości, podpisaną przez ponad 1500 wiernych i wspólnotę klasztorną.

Biorąc pod uwagę ustawicznie wzrastający kult św. Józefa w kościele Karmelitów Bosych w Wadowicach i jego oddziaływanie na całą okolicę, kard. Franciszek Macharski, arcybiskup metropolita krakowski, dekretem z dnia 19 marca 2005 r. podniósł tenże kościół do rangi sanktuarium św. Józefa w archidiecezji krakowskiej. Decyzję tę ogłosił osobiście na zakończenie Eucharystii,

której w otoczeniu kilku biskupów przewodniczył u wadowickich karmelitów bosych z okazji przyozdobienia obrazu św. Józefa papieskim pierścieniem św. Jana Pawła II⁴⁸.

5. TREŚCI DUCHOWE

W ostatnim punkcie trzeba jeszcze podkreślić, że zewnętrzne oznaki czci św. Józefa u karmelitów bosych, takie jak: uroczyste celebrowanie jego świąt, dedykowanie mu kaplic i kościołów, wykonywanie rzeźb i malowanie obrazów, propagowanie jego kultu wśród wiernych i zakładanie bractw oraz stowarzyszeń, wypływały z kontemplowania w osobie św. Józefa – zawsze za przykładem św. Teresy – wzoru doskonałej zażyłości z Jezusem i z Maryją oraz przykładu modlitwy wewnętrznej. Karmelici boski widzieli nadto w przybranym ojcu Jezusa Chrystusa potężnego orędownika także w sprawach doczesnych, materialnych, w przekonaniu, że ten, który troszczył się o codzienny chleb dla Jezusa i Maryi, nie pozostawi bez środków do życia tych, którzy – w jego szkole – starają się żyć w zażyłości z Chrystusem i Jego Matką.

O tym, że św. Józef zajmował kluczowe miejsce w duchowości karmelitańskiej, jako umieszczony przez św. Teresę od Jezusa w centrum jej charyzmatu wraz z Jezusem i Maryją, świadczy także nabożeństwo, jakie żywili do niego późniejsi święci Zakonu, jak chociażby Teresa z Lisieux czy Rafał Kalinowski. Teresa z Lisieux,

⁴⁸ *Życie Karmelu*, 2004, nr 67, s. 15.

nazywana *wierną córką wielkiej Teresy* i przyozdobiona także doktorskim tytułem w Kościele, przejęła *ad litteram* i ze szczególnym zobowiązaniem zaproszenie matki Teresy z Avila: *Miejcie nabożeństwo do św. Józefa: On wszystko może*⁴⁹. Mało znany, ale godny przypomnienia jest fakt, że to oblubienica Najświętszej Dziewicy prosiła ona 19 marca 1897 r., tj. w ostatnią uroczystość św. Józefa w swym życiu, by mogła przeżywać swoje niebo, czyniąc dobrze na ziemi i wtedy po raz pierwszy złożyła tę obietnicę⁵⁰. Została wysłuchana, gdyż nadal oddziałuje z nieba na życie chrześcijan *aż po krańce świata*, wypraszając im potrzebne łaski, co szczególnie potwierdza fenomen światowej peregrynacji jej relikwii⁵¹.

Z kolei Rafał Kalinowski był szczęśliwy, że nosił imię św. Józefa i, co więcej, kiedy w dniu obłóczyn zęgnął się ze swym imieniem chrzcielnym, zechciał przyjąć świętojózefowy zakonny predykat. Św. Józef był zatem podwójnym jego patronem: za sprawą chrztu i w dokumentach cywilnych nazywał się do śmierci „Józef Kalinowski”, a w Karmelu był „Rafałem od św. Józefa”; innymi słowy w życiu świeckim „Józef” było jego imieniem, w życiu zakonnym zaś imię to stało się jego nazwiskiem. Zarówno jako człowiek świecki, jak i potem, jako zakonnik, żywił zawsze i propagował cześć do przybranego ojca Jezusa Chrystusa i troskliwego opiekuna zakonu karmelitańskiego⁵². Za przykładem św. Teresy, która – jak to było wcześniej powiedziane – św. Józefowi zawierzyła dzieło reformy Karmelu i jemu dedykowała pierwszy klasztor tejże reformy w Avila, św. Rafał zawierzył mu dzieło odnowy życia zakonnego w Polsce i jego wezwanie nadał też założonemu przez siebie klasztorowi w Wadowicach.

ZAKOŃCZENIE

Wnioski, jakie nasuwają się na zakończenie tego studium, są oczywiste: kult św. Józefa pielęgnowany przez karmelitów bosych wadowickiego klasztoru stanowi jedno z ogniw długiego łańcucha kultu, który zakon karmelitański praktykuje i propaguje

⁴⁹ Zob. P. T. Navajas, *José, san*, w: *Diccionario de santa Teresa de Lisieux*, Burgos 1997, s. 347-351.

⁵⁰ Na bileciku do matki Agnieszki od Jezusa, dn. 19 marca 1897 r., Teresa napisała: *gdy będę w niebiosach, moje małe ramię przedłuży się i moja Mateczka dowie się o tym* (Teresa od Dzieciątka Jezus, *Listy*, Kraków 2004, s. 422, list nr 222). Zaś 17 lipca tego samego roku w swych *Novissima Verba* doprecyzowała, że *niebo swoje będzie spędzać dobrze czyniąc na ziemi* (Eadem, *Pisma mniejsze*, Kraków 2014, s. 505).

⁵¹ Zob. Sz. T. Praškiewicz, *Fenomen oddziaływania relikwii świętych na życie duchowe wierzących na przykładzie peregrynacji relikwii św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, w: *Kult relikwii*, praca zbiorowa pod red. Szczepana T. Praškiewicza (*Świętość kanonizowana*, nr 11), Kraków 2013, s. 127-138.

⁵² Idem, *La devozione a San Giuseppe in S. Raffaele Kalinowski*, w: „*Ite ad Joseph (Varazze)*”, 1992, nr 3, s. 3-4.

od swego powstania do czasów współczesnych. Kult ten, wpisany w duchowość karmelitańską także na mocy przepisów legislacyjnych, został szczególnie ożywiony i rozszerzony na cały Kościół przez św. Teresę od Jezusa. Polscy karmelici boski doby przedrozbiorowej pozostali wierni józefologicznemu ukierunkowaniu św. Teresy i stali się propagatorami czci św. Józefa w naszej ojczyźnie, wznosząc pierwszy na ziemi polskiej kościół pod jego wezwaniem i upominając się o wpisanie święta swego patrona do polskiego kalendarza liturgicznego. Nadto wielki czciciel św. Józefa, o. Rafał Kalinowski, który ze chrztu nosił jego imię, a w zakonie nazywał się Rafałem od św. Józefa, zawierzył swemu patronowi dzieło odnowy życia karmelitańskiego po kasatach spowodowanych przez zaborców. Św. Józefowi dedykował założony przez siebie klasztor w Wadowicach, dzięki któremu zostały pozyskane liczne powołania zakonne, umożliwiające wskrzeszenie struktur zakonnych na ziemiach polskich. Dalsze badania będą z pewnością mogły ukazać wiele nowych aspektów tego zagadnienia.

Bibliografia

Źródła publikowane

- Biblioteca Mystica Carmelitana*, t. 16: *Obras del P. Jeronimo Gracián de la Madre de Dios*, editadas y anotadas por el P. Silverio de Santa Teresa, Burgos 1933.
- Documenta primigenia*, w: *Monumenta Historica Carmeli Teresiani*, t. III, Romae 1977.
- Daniel a Virgine Maria, *Speculum carmelitanum*, t. II, Antverpiae 1680.
- De Servorum Dei*, Prati 1832, Lib. IV, p. II, cap. 20.
- Graduał Karmelitański z 1644 roku o. Stanisława ze Solca*, oprac. T. Chrzanowski i T. Maciejewski, Warszawa 1976.
- J. Kalinowski Józef – Rafał od św. Józefa, *Listy*, wydał Cz. Gil, t. II, Kraków 1985-1986.
- R. Kalinowski, *Świętymi bądźcie. Konferencje i teksty ascetyczne*, wydał Cz. Gil, Kraków 1987.
- W. Nowakowski, *Kazanie o czci św. Józefa w dzień konsekracji kościoła oo. Karmelitów Bosych pod wezwaniem św. Józefa w Wadowicach*, Kraków 1899.
- D. Papebrock, *De s. Josepho Sponso Deiparae Virginis*, w: *Acta Sanctorum: Martii*, Parisii et Romae 1865.
- Teresa od Dzieciątka Jezus, *Listy*, Kraków 2004.
- Teresa od Dzieciątka Jezus, *Pisma mniejsze*, Kraków 2014.

Opracowania

- T. Alvarez, José, *San*, w: *Diccionario de Santa Teresa de Jesús*, Burgos 2000, s. 859-871.
- E. Boaga, *Giuseppe, santo e sposo della B.V.M.*, w: *Dizionario Carmelitano*, red. E. Boaga, L. Borriello, Roma 2008.
- G. della Croce, *San Giuseppe „mio grande protettore”*. *Contributi per una riscoperta*, Monza-Milano 2004.
- B. M. de la Cruz, *El Josefismo de Santa Teresa*, w: *Estudios Josefinos*, 1964, nr 18, s. 93-106.

- Do końca pozostał wierny wezwaniu Bożemu*, Kraków 2005.
- Cz. Gil, *Czterysta lat karmelitów bosych w Polsce*, w: *Karmelici bosy w Polsce 1605-2005. Księga jubileuszowa*, red. Cz. Gil, Kraków 2005.
- Cz. Gil, *Klasztor karmelitów bosych w Wadowicach*, Kraków 1999.
- Cz. Gil, *Święty Józef, Patron wadowickiej Górki*, Kraków 2004.
- Cz. Gil, *Z dziejów kultu św. Józefa Prowincji Polskiej Karmelitów Bosych*, w: *Józef z Nazaretu*, t. 2, Kraków 1980, s. 229-266.
- Idźcie do Józefa. Modlitewnik*, oprac. B. J. Wanat, Kraków 1982.
- Jan Paweł II, *List z okazji 400. rocznicy przybycia karmelitów bosych do Polski*, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 2005, nr 2 (270), s. 55.
- Karmel w Ziemi Świętej wczoraj i dziś*, praca zbiorowa pod red. o. Silvano Giordano, Kraków 2001.
- Karmelitów bosych znam od dziecka. Karmel – jego święci, życie, charyzmat, zadania i cele w wypowiedziach Ojca Świętego Jana Pawła II*, oprac. Sz. T. Prażkiewicz, Łódź-Rzym 1988.
- B. J. Kucharski, *Święty Józef patron Krakowa 1715-2015*, Kraków 2015.
- R. Llamas, *Święty Józef w charyzmacie terezańskim*, Kraków 2004.
- Matias del Niño Jesús, *Primer documento oficial del Patronato de san José*, w: *Estudios Josefinos*, 1964, nr 18.
- Sz. T. Prażkiewicz, *Fenomen oddziaływania relikwii świętych na życie duchowe wierzących na przykładzie peregrynacji relikwii św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, w: *Kult relikwii*, praca zbiorowa pod red. Szczepana T. Prażkiewicza (*Świętość kanonizowana*, nr 11), Kraków 2013, s. 127–138.
- Sz. T. Prażkiewicz, *La devozione a San Giuseppe in S. Raffaele Kalinowski*, w: *Ite ad Joseph*, nr 3/1992, s. 3-4
- Sz. T. Prażkiewicz, *Nabożeństwo św. Rafała Kalinowskiego do św. Józefa i do świętych Karmelu*, Kraków 2007.
- Sz. T. Prażkiewicz, *Świętojózefowa legenda karmelitańska*, w: *Carolus*, 2014, nr 11 (647), s. 12–13.
- Reguła, Konstytucje i Przepisy wykonawcze Zakonu Braci Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel*, Kraków 1997, nr 52.
- L. Strada, *Patron doskonały*, Kraków 1976.
- W. Tochmański, *Św. Józef w Karmelu, wczoraj i dziś*, Kraków 2009.
- B. J. Wanat, *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, Kraków 1981.
- B. J. Wanat, *Święty Józef Protektorem Zakonu Karmelitańskiego*, Kraków 2001.
- B. J. Wanat, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce 1605-1975*, Kraków 1979.
- J. Zieliński, *Maryja w najstarszych legendach Karmelu*, Kraków 1999.

Strony internetowe

<http://karmel.pl/informacje/?p=5433#more-5433> [dostęp 28.09.2015]

SUMMARY

The devotion to St. Joseph by the Order and the Monastery of The Carmelites in Wadowice

Starting with the article of the *Constitution* of the Order of Discalced Carmelites (No. 52) which requires monks to worship St. Joseph, and following the example of St. Teresa of Jesus, the great Carmelite reformer, this article illustrates the cult of St. Joseph in the Carmelite Order, which describes, inter alia, the monastery founded by this same Order in Wadowice.

The study refers to the significant Carmelite legend about the visit of the Holy Family to the Carmelite hermits on Mount Carmel in the Holy Land which is depicted, among others, in the fresco painted on the ceiling of the Basilica of the "Stella Maris" in Haifa. This legend is a manifestation of the origins of the cult of St. Joseph since the beginning of the Order. The original Carmelites, driven out from Mount Carmel in the middle of the thirteenth century by the Saracens, moved to Europe, taking with them the cult and worship of St Joseph and facilitated its spread throughout the Church. This was also due mainly to St. Teresa of Jesus, the great devotee of the Betrothal of the Blessed Virgin Mary.

With the increase in worship of and emphasis on St Joseph in Carmelite spirituality, there was also the founding of the first Discalced Carmelites in Poland, who established a monastery in Poznan in 1618 and built on Polish soil the first church under the patronage of St. Joseph. Later, they were instrumental in having the feast of St. Joseph added to the Polish Liturgical Calendar and in having him declared Patron of the royal city of Kraków (1715).

St. Raphael Kalinowski was a great worshipper of St Joseph. He was the restorer of the Carmelite life in Poland after the dissolution of the religious order during invasions into Poland. In 1892 he founded the monastery church of St. Joseph in Wadowice. This was entirely in keeping with the cult and worship of St Joseph which had become part of the spirituality of the Order - and this church has become a thriving and vital centre of the cult of St Joseph until today. St. John Paul II – Karol Józef Wojtyła- on the 25th anniversary of his pontificate (because of the patron of his second baptismal name) donated his papal ring to decorate the image of St. Joseph in the Carmelite church in Wadowice, on March 19, 2005 Cardinal Franciszek Macharski, Archbishop of Krakow established this church as the Sanctuary of St. Joseph for the Archdiocese of Kraków.

Key words: St. Joseph, cult, Carmel, Wadowice